

AKTUELLE ARBEIDS- OG FORSKNINGSPOPPGAVER FOR DET NORSKE MYRSELSKAP.

Foredrag ved Det norske myrselskaps jubileumsmøte
den 11. desember 1952.

Av Aasulv Løddesøl.

En institusjon som Det norske myrselskap bør alltid søke å være på høyde med tiden, eller helst litt foran sin tid. Det er dette å kunne peile inn arbeidsoppgavene og legge tilrette grunnlaget for løsning av dem i god tid før selve kravene melder seg, som i første rekke berettiger de mer frittstående institusjoners eksistens. Lykkes det for en slik institusjon å være a jour eller om mulig litt foran på sitt spesielle arbeidsfelt, vil den innsats som gjøres kunne bli av ganske stor betydning.

Jeg er klar over at det er litt farlig å stille så strenge krav for å holde mål som jeg her har gjort. Det forutsetter nemlig ikke bare vilje til innsats, men også en rekke andre ting. Det er naturlig å nevne faglige og administrative forutsetninger hos lederne først, men også visse økonomiske og tekniske muligheter må være tilstede hvis arbeidet skal bli en suksess.

Når vi på 50-års dagen for Det norske myrselskaps stiftelse søker å analysere selskapets innsats — og oss selv — og søker å finne retningslinjene for selskapets fortsatte arbeid, så er jo dette nokså naturlig. Vi ønsker nemlig å gjøre en innsats på vårt spesielle arbeidsfelt, — ikke bare å eksistere. Også i dag har Myrselskapet — etter vår mening — viktige spørsmål å arbeide med, slik som det var oppgaver og mål av betydelig rekkevidde da menn hadde som tok «m y r s a k e n» opp for 50 år siden.

Min oppgave her i dag er å gi en kort oversikt over de viktigste saker som nå står på dagsordenen.

Torvbrensel.

Vi har hørt at det var den tekniske utnyttelse av myrene - særlig til brensel - som samlet størst interesse i Myrselskapets første år. Hvordan stiller så denne saken seg i dag?

Landets produksjon av torvbrensel, dvs. stikktorv, maskintorv og torvbriketter, varierer år om annet fra vel 1,1 til 1,4 mill. m³. I brennverdi motsvarer dette ca. 500.000 favner skogsved eller 150.000 kulltonn. Årets brenntorvproduksjon tilsvarer i penger ca. 27 mill. kroner på produsentenes hender. Under brenselkriser øker erfaringsmessig brenntorvproduksjonen ganske betydelig.

Som vi vet er det særlig i kystbygdene vest- og nordpå at brenntorv spiller en betydelig rolle. Alle som er kjent i disse bygdene vet også at det minker sterkt på de gode brenntorvmyrene. De vil også vite at jordvidder av ganske betydelig utstrekning er gått tapt for

senere utnyttelse på grunn av urasjonelle driftsmåter og manglende forståelse av grunnens verdi for senere fremtidig utnyttelse. På dette felt har vi en meget viktig arbeidsoppgave, nemlig rasjonalisering av stikkorvdriften. Først og fremst gjelder det å finne gode, dype brenntorvmyrer som kan nyttes uten at fremtidsverdier går tapt for jord- og skogbruk. Lykkes dette, melder det seg gjerne en rekke oppgaver som planlegging av kanaler, adkomstveier og av driften i det hele, eventuelt overgang fra stikkorvdrift til maskintorvdrift.

Jeg nevnte maskintorvdrift. Hittil har det vist seg meget vanskelig å få i gang maskintorvanlegg i kystbygdene, kanskje særlig i Nord-Norge. Slike anlegg forutsetter at flere forbrukere av brenntorv går sammen om det økonomiske ansvar og om arbeidet i driftssesongen. En del av vanskelighetene skyldes nok selve mekaniseringen, dvs. bruken og stellet av maskiner som kystbefolkningen ikke er vant med. Vi har i løpet av siste brenselkrise søkt å stimulere til maskintorvdrift og fått i gang noen få anlegg både i Nordland og Troms, men etter kort tid dabber interessen av og maskinene blir stående unyttet. Myrselskapet har nå planlagt å bygge et par typer av demonstrasjonsanlegg for maskinell fremstilling av torvbrensel i forbindelse med maskinstasjonen på Vikeid i Sortland. Det har lyktes å få midler til dette tiltaket gjennom Landbruksdepartementets skogdirektorat innenfor rammen av Nord-Norges-planen.

Som en vil forstå er vi her inne på et meget viktig punkt når det gjelder rasjonaliseringen av brenntorvdriften i Nord-Norge, og kystbygdene i det hele for den saks skyld. Ved å få samlet og mekanisert brenntorvproduksjonen på større myrer hvor driften foregår under fagkyndig ledelse, vil forhåpentlig torvflekkingen og jordødeleggelsen få nådestøtet. Og både økonomisk, arbeidsteknisk og kvalitetsmessig kan det vinnes atskillig ved en slik omlegging.

Men det er ikke bare i Nord-Norge og kystbygdene for øvrig at Myrselskapet har arbeidsoppgaver i forbindelse med brenntorvproduksjonen. Ved siden av den ordinære konsulentvirksomhet, som særlig under brenselkriser er ganske betydelig, søkes den forsøksmessige side ved virksomheten opprettholdt. Her er vi sterkt avhengig av de midler som til en hver tid står til disposisjon. Det har vært nødvendig å legge frem både vektige argumenter og vel underbygde innstillinger for å få bevilgninger til slike forsøk. En ting har vi imidlertid sterkt savnet, og det er kontinuitet i bevilgningene.

Det er mulig at vi nå står foran en kursendring på dette område. Jeg tenker da på «langtidsprogrammet» for alle grener av næringslivet, og som også omfatter brenntorvdriften. Myrselskapet har i denne forbindelse sendt Landbruksdepartementet en plan for utbygging av brenntorvindustrien, og for de tiltak og forsøk som vi mener bør settes i gang straks for å legge til rette produksjonsvilkårene. Vi kan ikke gå inn på detaljene i planen her, jeg skal bare nevne de viktigste oppgavene som etter vårt skjønn bør søkes fremmet:

1. Fortsatt og utvidet arbeid for rasjonalisering av brenntorvproduksjonen i kystbygdene på Vestlandet, i Trøndelag og i Nord-Norge.
2. Utbygging av brenntorvdriften i høgjellsstrøk og setergrender for å spare vernskogen.
3. Fremme av maskintorvdriften i bygde- og statsalmenningene på Østlandet for å skaffe brensel til de bruksberettigede og derved spare trevirke.
4. Fremme av maskintorv- og torvbrikettproduksjonen til erstatning av importert brensel.

Planen forutsetter undersøkelser og forsøk som kan fremme produksjon og effektivitet ved såvel eldre som nye fabrikker, bl. a. med nye maskintyper, visse transportinnretninger og lesseanordninger m.v.

Hva spesielt punkt 4 angår, så er dette et spørsmål som på det nøyeste henger sammen med en ordnet omsetning av innenlandsk brensel i det hele, herunder også torvbrensel. Jeg skal ikke her komme inn på det nettverk av vanskeligheter som har meldt seg i denne forbindelse. Jeg vil bare slå fast at det er ikke mulig for brenntorvprodusentene å legge langsiktige planer for en industri som krever betydelige investeringer når de kan risikere at produktet ikke finner avsetning. Vi må m.a.o. få en mer bevisst og langsiktig linje i vår brenselspolitik.

Torvstrø:

Under den torvtekniske sektor hører også torvstrøproduksjonen. Ved de ca. 50 torvstrøfabrikker som vi har her i landet produseres årlig for tiden ca. 250.000 baller torvstrø for salg. Av torvstrølag og av private gårdbrukere stikkes det et tilsvarende kvantum strøtorv slik at «salgsproduksjonen» og «heimeproduksjonen» sammenlagt utgjør ca. $\frac{1}{2}$ mill. baller. I penger tilsvarer dette ca. 3 mill. kroner på produksjonsstedene.

Også når det gjelder torvstrøindustrien er det mange arbeidsoppgaver for Myrselskapets konsulenter. Først og fremst er det undersøkelser av torvstrømyrer og utarbeidelse av planer for nye anlegg og fabrikker og modernisering av eldre fabrikker. Torvstrøfabrikkene har arbeidet under særlig vanskelige vilkår i de senere år p.g.a. manglende arbeidskraft. Til gjengjeld har avsetningsforholdene vært gode. En ekspansjon innen denne industri skulle derfor være både forsvarlig og ønskelig.

Det største problemet som melder seg i forbindelse med denne industri er større mekanisering, først og fremst av selve stikkingen. Men noen stikkemaskin som helt passer for norske forhold har vi ikke ennå. Myrselskapet har søkt å følge utviklingen på dette område i alle «tilgjengelige» land som har noen større torvstrøindustri, først og fremst Sverige, Danmark, Tyskland, Irland

og Canada. Bortsett fra Sverige er det ikke kommet frem noe nytt av særlig interesse.

Myrselskapet har selv bare kunnet avse beskjedne midler til å støtte opp under eksperimenter som andre har drevet. Dessuten har vår torvtekniske konsulent, ingeniør A. O r d i n g, arbeidet endel med spørsmålet. Det har nå lyktes å skaffe noen ekstra midler gjennom Norges Teknisk- Naturvitenskapelige Forskningsråd til konstruksjon av en stikkemaskin som bygger på sagprinsippet. Det er bestyrer Asbjørn Bølgen ved A/S Østlandske Torv som har hatt idéen til og er konstruktør av denne maskinen. Vi får håpe at denne saken lar seg løse så snart som mulig. Spørsmålet om å skaffe tilstrekkelig og billig arbeidskraft til torvstrøindustrien kan nemlig bli avgjørende for enkelte torvstrøfabrikkers fremtidige eksistens.

* * *

Jeg har hittil bare nevnt de mer ordinære ting som fremstilles her i landet av torv som råmateriale. Det er imidlertid en hel rekke kjemisk-tekniske produkter som kan lages av brenntorv, strøtorv og torvmold. Jeg skal nevne de viktigste:

Med brenntorv som utgangsmateriale må først og fremst nevnes torvkull eller torvkoks, torvtjære, visse oljer, parafiner, finoler, torvbek m.fl. Når det gjelder videre foredling av torvstrø og torvmold er også mulighetene mange. Jeg kan bla. nevne torvgjødsel eller Huminal og isolasjonsbunter mot telehiving. Hertil kommer en hel rekke produkter, bla. flere typer av isolasjonsstoffer og matter, videre har vi bygningsplater, kunsttre, lettstein, papp og papir, kartong m.m. Vi kan også ta med torvfibre i tekstilindustrien og en rekke småartikler som plantebriketter, tenningsbriketter, visse hygieniske artikler m.fl.

En kan nok si at rent teknisk er fremstillingen av de fleste av disse produkter løst, men økonomisk kan spørsmålet være tvilsomt. Følgelig bør det på dette område foretas forsøk og eksperimenter for å komme frem til billigst mulige metoder for fremstillingen og til best mulig kvalitet av produktene.

Det er særlig bygningsplater av strøtorv som for tiden samler den største interessen hos oss. Professor C. C. A n d e r s e n ved Institutt for treforedlingskjemi ved Norges tekniske høgskole har foretatt noen orienterende undersøkelser og laget gode fiberplater hvor strøtorv danner den vesentligste bestanddel. Myrselskapet har bare i liten grad kunnet støtte disse undersøkelser, nemlig ved å skaffe tilveie torvprøver og ved å foreta visse undersøkelser av råmaterialet. Hvis det lykkes å skaffe midler er det meningen å bygge ut disse undersøkelser videre. Det er nemlig innledet et samarbeid mellom Institutt for treforedlingskjemi, Kontoret for byggeforskning og Det norske myrselskap, hvor hver

av de nevnte institusjoner tar den del av oppgaven som ligger naturlig til rette for dem.

Når det gjelder den kjemisk-tekniske side ved torvsaken, kunne det være god grunn til å opprette et eget forskningsinstitutt, eller i hvert fall en avdeling for torvforskning ved et annet institutt hvor denne forskningsgren kunne innpasses. Myrselskapet har både i tale og skrift forsøkt å vinne gehør for dette blant forskningens menn, men det har vært så mange andre spørsmål som har hatt større prioritet.

Myr dyrking.

Så har vi den jordbruksmessige utnyttelse av myrene til åker og eng, kulturbeiter o.l. Jeg har søkt å bringe på det rene hvor meget myr som allerede er dyrka her i landet, og er kommet til at rundt regnet 1,3 mill. dekar eller ca. 14 % av vår dyrka jord består av myr. Avkastningen av de dyrka myrene utgjør beregningsmessig henimot 300 mill. føreheter. Dette representerer en verdi på omlag 100 mill. kroner etter dagens priser. Selve grunnlaget for beregningene har jeg gitt i boken: «Myrene i næringslivets tjeneste», som kom ut for noen år siden.

Hvilke arbeids- og forskningsoppgaver er så de mest aktuelle på dette område for tiden?

Skal en dømme etter antallet av rekvisisjoner som løper inn til Myrselskapet, så er det undersøkelse av myrer med tanke på dyrking som er mest i skuddet. Det ser m.a.o. ut til at stadig flere og flere myr dyrkere er klar over at myr kvaliteten, eller myrenes dyrkingssverd, varierer ganske meget. De viktigste ting som undersøkes er myrtype, omdannelsesgrad, dybde-, undergrunns-, og dreneringsforhold m.v. På denne måten kan en rekke forhold ved myrene og torvslaget klarlegges. Når en så i tillegg tar ut prøver til kjemiske og botaniske analyser, kan skjønnet underbygges med verdifulle data om innholdet av kalk, plante- og mikronæringsstoffer. Derved får en bedre holdepunkter for en vurdering av dyrkingsverdet.

Myrselskapet har her et nesten ubegrenset arbeidsfelt. En kan nemlig gå ut fra at myrene i årene fremover kommer til å spille en stadig større rolle for nydyrkingen fordi arealet av dyrkbar fastmark minker etter hvert. Av «god» til «noenlunde god» dyrkbar myr regner vi fremdeles å ha til disposisjon ca. 5. mill. dekar bare under skoggrensen. Da har vi reservert ca. 1,5 mill. dekar av de beste myrene for skog, et myrreal som våre skogbruksekspertene regner med er «grøftverdige» med tanke på skogkultur. Av «mindre gode» og «dårlige» dyrkingsmyrer har vi dessuten en stor reserve.

En fremtredende rolle for myr dyrkingen spiller forsøksvirksomheten. Jeg kan ikke komme inn på alle de forsøk som drives, men kan nevne at sortsforsøk, kalkings-, gjødslings-, grøftings-, tynnings- og beiteforsøk m.v. har vært av grunnleggende betydning for myr-

dyrkingen. Slike forsøk drives nå i nært samarbeid med Rådet for jordbruksforskning. Av mer spesielle forskningsoppgaver som vi har tatt opp de senere år, kan nevnes forsøk til belysning av strukturforholdene i brenntorvmyrer, som erfaringsmessig har vist seg vanskelig å dyrke. Videre skal jeg nevne molteforsøk, og forsøk med fornying av gammel eng ved harving og frøsåing. Dette siste forsøket har sammenheng med synkingen og jordsvinnet på myr som brukes til åpen åker. Jordsvinnet blir mindre når myrjorda ligger til permanent eng.

Dette er bare noen få eksempler på at det stadig melder seg nye aktuelle spørsmål som krever utforskning. Jeg kunne også ha nevnt spørsmålet om intensiteten av grøftinga på myr og det komplekse av forsøksoppgaver som melder seg i denne sammenheng. Dette er et spørsmål som ofte kommer igjen i den spesialkomite for jordvern av FAO hvor jeg er medlem. Vi grøfter de organiske jordene for sterkt - hevdes det - særlig fra nederlandsk hold.

Til det jeg allerede har nevnt kommer en rekke viktige forsøksoppgaver i forbindelse med selve arbeidsteknikken ved grøfting og dyrking av myrene. Myrselskapet har i flere år arbeidet med planer om å få anlagt en studiegård i maskinell myr dyrking i Nord-Norge hvor slike problemer var tenkt tatt opp til inngående undersøkelse. På tross av sterk interesse for saken fra landsdelens side, har det ikke lyktes å realisere disse planer. En viktig årsak til dette har vært såkalte prioritets hensyn, det har vært så mange krav som måtte imøtekommes først. Det er mulig at denne saken nå kan løses på en eller annen måte i forbindelse med Nord-Norgesplanen.

M.a.o. har vi fremdeles mange uklare spørsmål innen myr dyrkingen. Og det vil sikkert melde seg stadig nye forskningsoppgaver etter hvert som en blir henvist til å ta de «mindre gode» og «dårlige» myrer til dyrkingsland. Det er nemlig en rekke behov som myr dyrkingen skal tjene. Det gjelder ny jord til utvidelse av eldre bruk, det gjelder også bureisingsjord og tilskotsjord til småbruk og jord til kulturbeiter. Jeg kan også nevne myr dyrking i fjell- og setertrakter for å skaffe mer fôr til flatbygdene, og myr dyrking i forbindelse med utnyttelse av fjellbeitene. Høgt til fjells og langt mot nord, hvor en nærmer seg den klimatiske dyrkingsgrense, er det ikke minst viktig at forsøk og forskning går foran større dyrkingstiltak og kapitalinvesteringer.

Myrinventering.

Denne arbeidsgrenen, som vi tok opp i 1934, har til formål «å skaffe til veie en oversiktsmessig oppgave over Norges myrarealer, hva slags myr det er og hva myrene sannsynligvis best kan nyttes til», som det heter i retningslinjene for inventeringen. Det er m.a.o. en forrådsstatistisk undersøkelse vedkommende våre ressurser av myr og

torv det her gjelder. Undersøkelsen bygger på en faglig vurdering av myrenes dyrkingsverd og av myrtorvas skikkethet for teknisk utnyttelse, først og fremst til torvstrø eller torvbrensel.

Særlig under siste brenselkrise fikk resultatene fra myrinventeringen stor betydning. Det gjaldt da på kort varsel å kunne påvise myrområder hvor det fantes brukbar brenntorv i slike mengder at det var forsvarlig å sette i gang maskintorvdrift. Også for påvisning av skikkede felter for dyrking og kulturbeiter har myrinventeringen vært meget nyttig. Dessuten har resultatene av myrinventeringen vært nyttet av Arbeidsdirektoratets områdeplanlegging ved utformingen av oversikter innen de områder hvor inventering er foretatt. Og i høst kom inventeringsresultatene nokså uventet i skuddet i forbindelse med langtidsprogrammet for jordbruket, da det gjaldt å skaffe oppgaver over større dyrkingsfelter. Det er sørgelig at vi hittil bare har rukket over ca. 23.000 km² eller vel 7% av Rikets totalareal. Det er innen dette område påvist vel 1,3 mill. dekar myr hvorav ca. 35 % er karakterisert som «gode» til «noenlunne gode» for dyrking.

Myrinventeringen er følgelig en arbeidsoppgave av dimensjoner. Dessverre har bevilgningene til dette arbeid vært meget beskjedne i forhold til oppgavens størrelse. Da dessuten arbeidspresset i Myrselskapet har vært meget stort, har inventeringen de siste år bare kunnet drives som utfyllingsarbeid, følgelig går det sent fremover. Hvis de bevilgende myndigheter ble klar over hvor verdifull myrinventeringen er for den praktiske konsulentvirksomheten, ville det antakelig ikke mangle på midler til arbeidet.

Jordvernarbeidet.

Et godt grunnlag for selskapets konsulentvirksomhet for å få stanset jordødeleggelsen ved urasjonell torvdrift, har vi fått i «Lov om vern mot jordødelegging» av 1949. Og loven har i seg selv vist seg å være en vekker til større ansvar og forståelse av grunnens verdi til andre formål enn til brensel. Det er jordbruks- og skogbruksinteressene som her kommer inn. Om det går noe sent så går det allikevel fremover. Det er imidlertid plass for en utbygging både av konsulentvirksomheten og i forbindelse med denne — også av opplysnings- og kursvirksomheten — ikke bare for denne form for jordvern, men for jordvern i sin alminnelighet. Gjennom det internasjonale jordvernarbeid som drives under FAO's ledelse, og hvor foredragsholderen representerer vårt land, er Myrselskapet blitt trukket inn i en relativt omfattende utrednings- og opplysningsvirksomhet som krever atskillig tid.

Jordvernspørsmålene burde — etter min mening — ofres langt mer oppmerksomhet i vårt land enn det gjøres for tiden. En del interessante praktiske jordvernoppgaver har meldt seg i forbindelse med større anleggsarbeider på myr, fortrinnsvis av idretts- og fly-

plasser. Vi har søkt å imøtekomme også slike krav, men skal oppgavens antall øke sterkt vil rammen snart bli sprengt. Forståelsen av jordvernets betydning øker imidlertid litt etter hvert, og det er å håpe at mulighetene for en mer effektiv innsats også vil øke i årene fremover.

Den korte tiden som er reservert til mitt foredrag har bare tillatt en rent summarisk gjennomgåelse av de mest nærliggende oppgaver som er — eller sannsynligvis blir — aktuelle i den nærmeste fremtid. Noen få ord om opplysnings- og publikasjonsvirksheten som drives, og fortsatt bør drives, hadde vært på tin plass, men må gå ut.

* * *

Jeg nevnte innledningsvis at Myrselskapet også i dag har viktige oppgaver og mål for sitt arbeid. En kan kanskje si at det nå foreligger så mange dagsaktuelle krav at noen framtidsplan utover den å fylle selskapets oppgave som konsultativt organ på en rekke områder, er overflødig. Likevel er dette, etter mitt skjøn, ikke nok i seg selv. Myrselskapet bør også fortsatt søke å være en vekker og veiviser på lengere sikt i spørsmål som angår en rasjonell — og samfunnsmessig sett — best mulig utnyttelse av de store naturherligheter som våre myrer og torvressurser i virkeligheten representerer.

Det er sannsynlig at det på vårt spesielle arbeidsfelt blir myr dyrkingen som kommer til å samle størst interesse i de nærmeste årene framover. Jeg grunner dette på den klare tendens som går igjennom såvel Nord-Norges-planen som langtidsprogrammet for jordbruket om å øke jordbruksproduksjonen. Men derfor må vi ikke glemme de andre oppgavene som står på vårt arbeidsprogram. Også de tar sikte på å styrke vår beredskap og der ved bygge og trygge vårt samfunn. Det er dette byggende arbeid som Myrselskapets styre, representantskap, aktive medlemmer og funksjonærer brenner for, og ønsker å være med på.

«I kjærleik varm og mild me legg vår vilje til, då veks det fram», synger Garborg. Ved inngangen til den annen 50-års periode i selskapets historie, vil jeg uttale ønsket om at disse ord må bli vår parole. Da er det håp om at Det norske myrselskap fortsatt vil fylle en oppgave i samfunnsutviklingen, og bidra til å gjøre landet vårt større og rikere, og folket vårt mer selvhjulpent.